

Kinderen zijn zelf de experts in vrij spelen

Wees een 'playworker' en laat hen zélf spelen

Binnen de kinderopvang is er steeds meer aandacht voor het vrij spelen van kinderen. Toch zijn er ook dilemma's bij pedagogisch professionals: wat komt er kijken bij het begeleiden van vrij spelen, hoe ondersteun je risicospel en op welke manier maak je de speelomgeving aantrekkelijker en uitdagender? Het gaat erom dat kinderen de vrijheid krijgen én voelen om in hun eigen speelruimte te spelen hoe zij zelf willen spelen. Zowel voor het kinderdagverblijf als voor de buitenschoolse opvang is dat belangrijk om in praktijk te brengen. Maar hoe doe je dat?

Het wordt nogal eens vergeten maar de tijd die kinderen doorbrengen bij de kinderopvang is hun vrije tijd. Die zou er net zo uit kunnen zien als de tijd die ze thuis doorbrengen. Dus met vaste of verplichte momenten als eten en rusten of opruimen, maar vooral veel tijd voor zichzelf. Zeker op de bso wordt dit idee ondersteund, maar ook hier is het vaak zo dat de tijd van kinderen wordt gevuld met vaste clubjes, cursussen of begeleide activiteiten. Bedenk dus goed of het uitgangspunt is dat de tijd op de kinderopvang de vrije tijd van de kinderen is. Want dit betekent dat je veel ruimte aan hen biedt voor hun eigen inbreng en mogelijkheden voor vrij spelen. Het mooie is dat je daarmee de autonomie van kinderen en hun verantwoordelijkheid vergroot.

De drie fundamenteën van vrij spelen

Wat bedoelen we precies met 'vrij spelen'? Een mooie definitie komt uit Engeland:

'Spelen is een proces dat vrij is gekozen, zelf aangestuurd en intrinsiek gemotiveerd. Dus kinderen bepalen en controleren zelf de inhoud en intentie van hun spel, door het volgen van hun eigen instincten, ideeën en interesses, op hun eigen manier met hun eigen redenen.' (Playwork Principles, 2005)

Dit klinkt mooi en je zou het alle kinderen gunnen die hun vrije tijd in de kinderopvang doorbrengen. De vraag is wel: "Kunnen kinderen zelf hun spel bepalen en controleren?" Of worden zij toch belemmerd door overbescherming, veel regeltjes, een vaste structuur of een saaie speelomgeving? Om hierover na te denken zijn onderstaande drie onderwerpen aardig om eens in te duiken en in het team te bespreken. Mogen kinderen risicovol spelen en zijn daar mogelijkheden toe? Hoe begeleiden wij kinderen zodat zij de tijd en ruimte van ons krijgen om vrij te spelen? De ideeën en technieken van de 'playworker' komen hier goed van pas. En ten slotte, op welke manier kunnen wij de speelomgeving aanpassen zodat er uitdaging is voor alle kinderen?

1

Risicovol spelen: het recht op risico, voor veerkracht en autonomie

Kinderen gaan als vanzelf op zoek naar risico bij het spelen. Ze bedenken telkens weer iets dat ze nog net niet kunnen, om te bekijken of en hoe dat lukt. Een kind weet dus ook dat het kan misgaan, dat ze vallen of een bult kunnen krijgen. Dat maakt hen niet uit, want het zijn juist het plezier en de spanning die dit oplevert, wat het aantrekkelijk maakt. En dit heet dus risicovol

spelen, een speciale term voor iets dat eigenlijk gewoon bij het spelen hoort. Het kind wil dit graag en heeft het nodig. Dus aan ons de taak dat wij dat oké vinden, ook al vinden we dit zelf een beetje eng. We laten kinderen dus hoog klimmen, heftig stoeien, hard gaan, bij en met water spelen, met gereedschap omgaan en soms uit het zicht spelen. Door hen deze vrijheid te gunnen, wordt hun veerkracht aangesproken en krijgen zij meer zelfvertrouwen. En als pedagogisch professional sta je stevig in je schoenen om ouders uitleg te geven als er een pleister is geplakt. Want hun kind had die uitdaging nodig en vindt het prima zo.

2

Playwork: hoe kinderen bewust te begeleiden in hun vrije tijd

Playwork is een werkwijze om kinderen in hun vrije tijd te begeleiden. Je ondersteunt hen bij het vrije, avontuurlijke en risicovolle spelen. Playwork komt uit Groot-Brittannië waar het ontwikkeld is in de 'adventure playgrounds'. Dit zijn speeltuinen met een beetje rommelige inrichting, waar kinderen hun eigen gang kunnen gaan. Er hoeft ook niet elke dag opgeruimd te worden. Tenslotte willen de kinderen de volgende dag verder spelen waar ze gebleven waren. De playworkers bemoeien zich zo weinig mogelijk met het vrij spelen van de kinderen. Dit heet "volwassenvrij" spelen. Zo zorgen we ervoor dat we niet de ideeën van onszelf plaatsen boven de ideeën en wensen van kinderen. Dit is nog best moeilijk als begeleiders. We hebben al snel de neiging om tips te geven of mee te spelen. Terwijl kinderen daar vaak niet op zitten te wachten. Die weten zelf wel hoe dat moet. Daarom is jouw rol: 'actief niets doen'. Verplaats je wel door de ruimte, maar zorg dat je onzichtbaar bent. Observeer zo de kinderen, luister op afstand en bedenk met wat je hoort en ziet of je eventueel nodig bent. En eigenlijk is dat maar in drie gevallen: bij gebrek aan veiligheid, behoefte aan hulp en bij praktische zaken. Als je ziet dat het lichamelijk of sociaal gevaarlijk wordt, mag je ingrijpen. Als kinderen jouw hulp vragen kun je die geven, maar laat hen wel zo snel mogelijk weer alleen. En als het tijd is voor de pauze of om opgehaald te worden, mag je het spelen ook stoppen.

3

Loose Parts: verbeter de speelomgeving van kinderen

Spelen met losse spullen, zo kun je 'loose parts play' ook noemen. Loose parts zijn dingen om mee te spelen, maar het is geen speelgoed. Dus niet: hoepels, springtouwen, loopklossen of ballen. ➤

Voorbeelden Spelen met Spullen

Stammetjes, oude gordijnen, bureaustoel, autoband, kussens, tapijtroel, kratjes, tuinslang, takken, keuken-trapje, rollator, kartonnen kokers, verhuis-hondje, net, planken.

Onderdelen van de 'PARS Playwork' methodiek

- Met mooie Engelse begrippen:
- **Adulteration:** wij moeten zo min mogelijk onze eigen ideeën inbrengen in het vrije spelen van kinderen, want anders 'vergrotemensen' we het.
- **Affordances:** het bieden van passende/geschikte 'gebruiksmogelijkheden' voor elk kind, door te zorgen voor veelzijdigheid, flexibiliteit en complexiteit.
- **Containment:** 'actief niets doen', terughoudendheid en zelfbeheersing zijn misschien wel de belangrijkste opdrachten voor de begeleider.
- **Latent listening:** op een onopvallende manier luisteren naar spelende kinderen om eventuele behoeften te signaleren en te bedenken of jij hierbij nodig bent.

Een 'playworker'-pm'er :

- Faciliteert het speelproces
- Grijpt zo min mogelijk in
- Verandert, verbetert, voegt toe aan de speelomgeving
- Is sensitief voor, en bewust van de speelbehoeftes van kinderen
- Is nodig om kinderen te stimuleren zelf te spelen
- Gebruik de 'playwork'-pet, wees een playworker als kinderen vrij spelen

En wel: kartonnen kokers, gordijnen, dozen, kratjes of een oude bureaustoel. Bij speelgoed staat vaak vast welke paar dingen je ermee kunt doen. Bij loose parts zijn er oneindig veel mogelijkheden en bedenken kinderen zelf wat en hoe ze ermee spelen. En dat is mooi om te zien in de praktijk. Zorg voor een stapel van dit soort spullen en materialen en kijk wat er gebeurt. Kinderen gaan alleen of samen aan de slag, ze spelen rustig in een hoekje en bouwen een hut of gaan wild stokvechten. En zijn ze klaar met spelen dan is er weer iets anders waar ze mee aan de slag kunnen. Regel wat van dit soort materialen, kijk eens in je eigen kelder, zolder of garage. Vraag ouders erom of ga eens langs de kringloopwinkel voor een rollator, bureaustoel of verhuis-hondje. Want daar kunnen ze hard mee gaan, een van de uitdagingen bij risicovol spelen. Kijk ernaar, verbaas je en grijp niet in. Dan zie je hoe kinderen met eigen creativiteit hun veerkracht aanspreken en hoe hun zelfvertrouwen groeit.

Vrij spelen doe je zo

Geef kinderen tijd en ruimte en je krijgt de meest fantastische speelsituaties. Begeleiders zijn eigenlijk niet nodig. Of

hebben volwassenen wel degelijk een rol en hoe ziet die er dan uit? Er zijn drie belangrijke perspectieven:

- **Risicovol spelen:** kinderen kunnen veel, hebben vrijheid nodig en krijgen daarmee zelfvertrouwen
- **Playwork:** de begeleiders zijn zich bewust van hun rol, en bedenken goed waarvoor zij wél nodig zijn
- **Loose Parts:** de speelomgeving zo aanpassen dat elk kind weer nieuwe uitdagingen vindt

Op deze manier begeleid je kinderen op een open manier tijdens het vrije spelen. En tegelijkertijd is playwork een methodiek om kinderen te ondersteunen in hun gehele vrije tijd. Hiermee sluit het goed aan bij de rol die professionals willen spelen ten aanzien van de kinderen die zij onder hun hoede hebben. En worden kinderen zelf verantwoordelijk, risicocompetent en veerkrachtig. Wees dus een playworker bij het vrij spelen en laat kinderen zélf spelen! ◀

Meer lezen?

- Newstead, S. PARS Playwork. commonthreads.org.uk/index.php/about-pars/ Rooijen, M. van (2021). Laat ze los! Over Vrij Spelen, Playwork en Loose Parts. In: *Wie zelf niet speelt, begrijpt er niets van.* (red.). A. Brink & E. van der Luit. Jaarboek Stichting Korczak. De Meern: Levendig.
- Rooijen, M. van (2016) Kwetsbaar en/of veerkrachtig. Over het recht op risico in het spel van kinderen. In: *Het kind Magazine* nr. 5. Driebergen: Nivoz.
- Rooijen, M. van (2014). Risicovol spelen op het schoolplein. *De Wereld van het Jonge Kind* (HJK), januari 2014. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Alle te downloaden via www.deblauweton.nl/over/publicaties

Over de auteur

Martin van Rooijen is pedagoog, trainer en onderzoeker. Via De Blauwe Ton draagt hij zijn missie uit, de theorie van de meerwaarde van risicovol spelen en praktische suggesties hoe kinderen zélf te laten spelen. Gebaseerd op de drie fundamenteën van vrij spelen: Risicovol Spelen, PARS Playwork en Loose Parts. Voor een basis, verdieping en verbreding van de kennis over vrij spelen, zowel aansluitend bij de bso als het kdv. Hij is de eerste en enige gecertificeerde trainer van PARS Playwork in Nederland en organiseert jaarlijks in september de Vrij Spelen Week. Meer info: www.deblauweton.nl en info@deblauweton.nl